

ตัวเหลืองในทารก สื่อจากระสำคัญอย่างไร

อ.พญ. จัตตัมณี เลิศอุคมพลวณิช

สาขาวิชาทางเดินอาหาร ภาควิชากุมารเวชศาสตร์

คณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลรามาธิบดี

อาการตัวเหลืองในทารกพบได้บ่อย ในวัยทารกแรกเกิดมักเกิดจากตับของทารกยังทำงานไม่สมบูรณ์เต็มที่ หรือ สารประกอบบางอย่างในนมแม่ โดยส่วนใหญ่มักจะดีขึ้นเองภายใน 2 สัปดาห์ แต่หากสังเกตเห็นอาการตัวเหลืองเป็นอยู่นานกว่า 2-3 สัปดาห์ ควรสงสัยว่าอาการเหลืองอาจเกิดจากโรคตับ ซึ่งควรรีบให้การวินิจฉัยเพื่อรับการรักษาอย่างทันที่ ทารกส่วนใหญ่ที่มีอาการตัวเหลืองมักจะสบายดี ไม่มีอาการผิดปกติอื่นๆ แต่พ่อและแม่สามารถสังเกตอาการผิดปกติบางอย่างง่ายๆ ได้เอง เช่น สีอุจจาระที่ซีดขาว หรือเหลืองอ่อนลง สีปัสสาวะที่เข้มข้นคล้ายน้ำชา ซึ่งหากมีอาการเหล่านี้ ควรต้องพาไปพบแพทย์โดยเร็วเพื่อรับการตรวจวินิจฉัยเพิ่มเติม

สารที่ทำให้เกิดอาการตัวเหลืองคืออะไร และมาจากไหน ?

สารที่ทำให้เกิดอาการตัวเหลือง คือ บิลิรูบิน (bilirubin) เกิดจากการแตกของเม็ดเลือดแดงได้เป็นบิลิรูบินที่ไม่ละลายน้ำ (unconjugated bilirubin) อยู่ในกระแสเลือด เมื่อผ่านตับจะถูกเปลี่ยนให้เป็นบิลิรูบินชนิดละลายน้ำได้ (conjugated bilirubin) และขับออกจากตับผ่านทางน้ำดีลงสู่ลำไส้เล็ก และถูกแบคทีเรียในลำไส้เปลี่ยนให้เป็นสารที่สีเข้มขึ้นเป็นสีน้ำตาล ทำให้อุจจาระมีสีเหลืองเข้มหรือน้ำตาล บิลิรูบินส่วนที่เหลือจะถูกดูดซึมกลับเข้ากระแสเลือดอีกครั้งเพื่อวนผ่านกระบวนการในตับ และส่วนน้อยจะขับออกทางปัสสาวะ ในคนปกติกระบวนการทั้งหมดนี้เกิดขึ้นเพื่อควบคุมปริมาณบิลิรูบินให้พอเหมาะ แต่หากมีความผิดปกติของกระบวนการใดๆ ก็จะมีค่าบิลิรูบินมากขึ้นและไปค้างค้างสะสมตามอวัยวะต่างๆ และผิวหนัง จนมีอาการตัวเหลือง ตาเหลืองให้เห็นได้ หากมีการตีบตันของท่อน้ำดีร่วมด้วยก็จะทำให้บิลิรูบินลงสู่ลำไส้ไม่ได้ จึงเห็นว่าการมีสีซีดอ่อนลง

ทำไมทารกแรกเกิดจึงมักมีอาการตัวเหลือง ?

ทารกแรกเกิดมีเม็ดเลือดแดงมากกว่าและมีอายุสั้นกว่า เมื่อเทียบกับเด็กโตหรือผู้ใหญ่ ทำให้อัตราการแตกของเม็ดเลือดแดงมาก จึงมีค่าบิลิรูบินชนิดไม่ละลายน้ำในกระแสเลือดสูง ร่วมกับตับของทารกแรกเกิดยังทำงานไม่สมบูรณ์ และมีการดูดซึมกลับบิลิรูบินที่บริเวณลำไส้เล็กเข้าสู่กระแสเลือดมากกว่า จึงพบว่าทารกแรกเกิดมีภาวะตัวเหลืองได้บ่อย ซึ่งเกิดจากบิลิรูบินชนิดไม่ละลายน้ำ ในทารกเกิดครบกำหนด มักพบตัวเหลืองที่อายุ

2-3 วัน และหายเหลืองภายใน 7 วัน ส่วนทารกเกิดก่อนกำหนดจะเหลืองช้ากว่าและนานกว่า โดยอาจเหลืองนานถึง 14 วัน ภาวะตัวเหลืองลักษณะนี้ถือว่าเป็นภาวะเหลืองปกติ (physiologic jaundice)

อาการตัวเหลืองในทารกเป็นอันตรายหรือไม่ และมีสาเหตุจากอะไร ?

อาการตัวเหลืองในทารกแบ่งได้เป็น 2 ชนิด คือ เกิดจากบิลิรูบินชนิดไม่ละลายน้ำ และชนิดที่ละลายน้ำ

- อาการตัวเหลืองจากบิลิรูบินชนิดไม่ละลายน้ำ เกิดได้จากหลายสาเหตุ เช่น ภาวะเหลืองจากนมแม่ ภาวะพร่องฮอร์โมนไทรอยด์ และเม็ดเลือดแดงแตกจากสาเหตุต่างๆ เช่น กรู๊ปเลือดของมารดาและทารกไม่เข้ากัน เป็นต้น หากในกระแสเลือดมีค่าบิลิรูบินชนิดไม่ละลายน้ำสูงมาก อาจเกิดอันตรายคือ บิลิรูบินจะเข้าไปจับกับเนื้อสมองของทารก ทำให้เกิดโรคระบบประสาท ทารกจะมีอาการซึม ร้องเสียงแหลม และตัวแ่นเกร็ง
- อาการตัวเหลืองจากบิลิรูบินชนิดละลายน้ำได้ เกิดได้จากหลายสาเหตุเช่นกัน เช่น ดับอักเสบจากการติดเชื้อหรือดับอักเสบชนิดไม่ทราบสาเหตุ และ โรคของทางเดินน้ำดี เช่น ท่อน้ำดีตีบตัน ท่อน้ำดีโป่งพอง เป็นต้น หากบิลิรูบินชนิดนี้มีค่าสูงกว่าปกติจะสะสมในตับทำให้เป็นพิษต่อเซลล์ตับและเกิดภาวะตับแข็งตามมาได้

จะสังเกตได้อย่างไรว่าเหลืองแบบไหน และเมื่อใดควรพาไปพบแพทย์ ?

แพทย์จะตรวจร่างกายทารกในช่วง 2-3 วันแรกหลังเกิด หากพบอาการตัวเหลือง จะทำการตรวจเลือดเพื่อดูค่าบิลิรูบิน หากมีค่าสูงเกินกำหนดจะให้การรักษา และตรวจติดตาม เมื่อกลับบ้านพ่อและแม่สามารถสังเกตอาการตัวเหลืองได้จากสีผิว หรือตาขาว หากยังเหลืองมากขึ้น หรือเหลืองนานกว่าอายุ 2-3 สัปดาห์ ควรพาไปพบแพทย์ นอกจากนี้ควรสังเกตสีอุจจาระ หากมีอุจจาระสีซีดหรือเหลืองอ่อนลง (ตามรูป 1) หรือปัสสาวะมีสีเข้มขึ้นคล้ายน้ำชา (เกิดจากสีบิลิรูบินชนิดละลายน้ำส่วนที่ขับออกทางไต) ควรพาไปพบแพทย์ เพราะอาจเกิดจากโรคทางเดินน้ำดีตีบตัน หรือโรคดับอักเสบ ซึ่งต้องรีบให้การวินิจฉัยและการรักษา ปัจจุบันสมุดบันทึกสุขภาพแม่และเด็กของกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข (เล่มชมพู) ได้พิมพ์รูปสีอุจจาระทารกที่ปกติ และผิดปกติให้ดูประกอบเพื่อให้พ่อแม่สังเกตได้ง่ายขึ้น หากพบความผิดปกติควรรีบพามาพบแพทย์เพื่อรับการตรวจเพิ่มเติม

การรักษาอาการตัวเหลืองในทารกทำได้อย่างไร ?

อาการตัวเหลืองที่เกิดจากบิลิรูบินชนิดไม่ละลายน้ำ หากค่าสูงเกินกำหนด แพทย์จะรักษาด้วยการส่องไฟโดยใช้หลอดไฟพิเศษ เพื่อให้แสงเปลี่ยนโครงสร้างของบิลิรูบินให้ขับออกจากร่างกายได้ดีขึ้น หากมีค่าสูงมากๆ อาจต้องทำการเปลี่ยนถ่ายเลือดเพื่อลดอันตรายที่อาจเกิดกับสมอง ส่วนอาการตัวเหลืองจากบิลิรูบินชนิด

ละลายน้ำได้นั้น แพทย์จะทำการตรวจค้นเพิ่มเติมเพื่อหาสาเหตุ หากพบเป็นโรคท่อน้ำดีตีบตัน จะทำการรักษาด้วยการผ่าตัด ทั้งนี้การผ่าตัดในโรคนี้อาจทำภายในอายุ 2 เดือนจะได้ผลดีกว่า หากพบเป็นจากโรคตับอักเสบอื่นๆ ก็จะทำให้การรักษาตามสาเหตุต่อไป ดังนั้น หากทารกมีตัวเหลืองร่วมกับอุจจาระสีดําไม่ควรนิ่งนอนใจ ควรรีบพาทารกไปพบแพทย์เพื่อตรวจหาสาเหตุ

การตากแดดหรือการให้ทารกกินน้ำช่วยลดอาการตัวเหลืองได้หรือไม่ ?

การตากแดดหรือการให้ทารกดื่มน้ำ ไม่ช่วยลดอาการตัวเหลืองและอาจทำให้ทารกกินนมน้อยลง ทั้งนี้พ่อแม่ควรให้ทารกได้รับนมในปริมาณที่เพียงพอ เช่น ทารกแรกเกิดควรได้ดื่มนมทุก 2-3 ชั่วโมง พ่อแม่สามารถสังเกตว่าทารกได้รับนมเพียงพอหรือไม่ จากปริมาณปัสสาวะมากกว่า 4-5 ครั้งต่อวันและสีไม่เข้ม มีการขับถ่ายอุจจาระสม่ำเสมอ และน้ำหนักตัวขึ้นดี

การกินนมแม่ทำให้ตัวเหลืองหรือไม่ ?

ทารกที่กินนมแม่ พบมีอาการตัวเหลืองจากบิลิรูบินชนิดไม่ละลายน้ำได้ร้อยละ 2.5 โดยมักจะเห็นอาการเหลืองมากขึ้นที่อายุประมาณ 1 สัปดาห์ เกิดจากสารประกอบบางอย่างในนมแม่ ส่วนมากจะดีขึ้นเองโดยไม่ต้องหยุดให้นมแม่ เป็นภาวะเหลืองที่ไม่มีอันตราย แต่หากพ่อแม่สังเกตเห็นทารกมีตัวเหลืองนานกว่าอายุ 2-3 สัปดาห์ ควรพาไปพบแพทย์เพื่อตรวจให้แน่ใจว่าเป็นตัวเหลืองจากสาเหตุอื่นหรือไม่ **ควรจำไว้เสมอว่าภาวะเหลืองที่เกิดจากนมแม่สีอุจจาระของทารกยังคงเหลืองตามปกติไม่ซีดอ่อนลง**

สรุป อาการตัวเหลืองในทารกที่ต้องรีบไปพบแพทย์ คือ

- ทารกอายุ 1 สัปดาห์แรกที่ตัวเหลืองมาก
- ตัวเหลือง ตาเหลืองนานกว่าอายุ 2-3 สัปดาห์
- ตัวเหลืองร่วมกับอุจจาระสีซีด หรือเหลืองอ่อนลงหรือปัสสาวะสีเข้มคล้ายน้ำชา
- ตัวเหลืองร่วมกับอาการบ่งชี้โรครุนแรงดังต่อไปนี้ ไข้ ซึม อาเจียน เลือดออกง่าย เป็นต้น

รูปที่ 1 สีอุจจาระที่ผิดปกติ

อุจจาระสีขาวซีด

อุจจาระสีเหลืองอ่อน